

ДОНДОГОЙ ҺАЙНДЭР

Дондог ехэл тэсэжэ ядана. Байдтээд лэ шагнаархана. Теэд газаагуур хүнэй ябаха, саһанай шаршаганаха дуулданагүй. Ядахадаа хурга зузаанаар сэнтэшэһэн бишыхан онигор сонхынгоо мүльһэ халуун амин бишыхан борхигор хурган хоёройнгоо хүсөөр арайхан гэжэ хайлуулжа, таба сагаанай тухай нүхэ хээд, газашаа цагааба: томог соогуураа эжынь буруунуудта үбһэ үгэжэ ябана хэбэртэй. Хаа-яа «һаадь, һаадь» гэжэ, үлүү абааштайдаа үгэжэ үрдеэдүй үбһэн тээшэнь үлгэшэлдэһэн буруунуудыг бардамаар зандарна. Теэд уданшьегүй тэрээхэн нүхэниинь дахин сэнтэжэ, баһал юуншье харагдахаяа болишоно.

Удангүй набтархан хара гэр соонь улам харанхы боложо, Дондогой зосоо баһа муудана; хажуугаар тэрэ бишыхан Хандань һэришоод, эжыгээ үгылжэ, орилхо гээшэнь. Ядахадаа Дондог үлгынь хажууда ошожо, хэды еды хүдэлгөөд үзэбэ. Теэд яашье шортоо, һаатанагүй. Эжынгээ шэрээ дээрэ гаража, лаб һандайлан һуугаад, хүхэлтыень амандань хэбэ. Хандань түрүүшэгээр нэгэ бага һамаарһан аад, дахин лэ бархиршаха тээшэ шэглэбэ. Дондог мэгдүүхэн хүдэлгэжэ оробо. Заһартань мэдэхэ мэдэхэ дуунуудаа шангаар дуулана. Мүн баһа нааданхайнуудыеньшье хонгиргоод үзэнэ. Харин Хандань Дондогой мэхэдэ оробогүй. Бишыхан нюурынь уршыжа, нюдэхэнүүдынь анилдашанхай, шад улаан болошотороо дүлижэ байгаад бархирна. Теэд һүүлэй һүүлдэ Дондогшье сухалдаха сухалтай, барагдаха тэсэбэритэй хүн ха юм. Һамаархагүй дүүдээ сухалдан, нэгэ дахин хэлэеэ гаргажа, уршагад гэжэрхөөд, шэрээ дээрэһээ буужа, үшөөл бүлээн зандаа байһан пеэшэнээ ошожо түшэбэ. «Гээгдэхэмнай, гээгдээл гээшэбди!» — гэжэ һанахадань, досоонь бүришье муудажа, Хандаяашье ойро зуура мартажархиба. «Яһан орой болоно гээшэб,— гэжэ тэрэ эжы баабай хоёртоо дураа

гутажа эхилнэ.— Мүнөө бидэ сохом лэ гээгдэһэн байхабди. Тугаар Сэрэнэй эжы ерэхэдээ, ехэ орой бү болооройгты гэжэ хэлэнэ нэмнэй».

Харин мүнөө харанхы болошонхой, тээд эжыньшье, баабайньшье мүнөө болотор үгы.

«Сохом лэ гээгдээ гээшэбди».

Тиигэжэ ханахадаа тэсэхэ аргань халажа, гүйжэ ошоод, үүдээрээ цагааба. Баабайнь хаял ерэнхэй, хуһамаг соогоо үбһээе буулгажа байба. Эжынь хүнэгөө баряад, урдаһаань ерэжэ ябатараа, үүдээ нээгээд байхынь харажархёод:

—Хаа үүдээ, гэрээ хүргэхэшни! — гэжэ бадашаба.— Юундэ басаганшни бархирааб, хаатуулаагүй алтайш!?

—Һаатуулааб... Энэтнай орой хаатанагүй ха юм! — гэжэ тэрэ хушугаа уга болгон гонгинобо.

Эжынь гэртээ орожо, дэнгээ аһааба. Һүүлээрнь мэгдэжэ байжа Хандаяа эдеэлүүлээд:

— Наашаа, басагаяа хүдэлгэ, би галаа түлихэм, тэрэ эсэгэшни зурашанхай ерэхэ гээбы,— гэбэ. Тиигээд заргатай гаргажа һуухадаа: — Яһан хүйтэн гээшэб, юрэдөө, тэ-ты сааш. Энэ гэрээ дулаалуулаагүйдэмнай бүтэхээ болихонь ха,— гэжэ байгаад, хэндэшье хандаагүй янзатай үгэлнэ. Дондог юуншье гэхээе ойлгобогүй. Тээд юумэ хэлэхэ балай дуранииньшье хүрэбэгүй.

Үүдэн нээгдэжэ, эсэгэнь оробо. Эсэгэтэйн хамта газааһаа хүйтэн жабар сагаан манандал шала дээгүүрнь хүльбэрэн орожо, Дондогые хүйтэн амисхаалаараа хайраад абаба. Эсэгэнь халсархай ямаан дахаяа булан уруу хаяжархёод, бээрэшэһэн борхигор хургануудаа хая түлигдэһэн пеэшэндэ няаба. Тээд пеэшэниинь хүйтэн байба.

— Хүнэй даарашоод хээрэһээ ерэхэдэ, угайдхаһаа галаа түлээд байхадань яадаг юм агшаб! — гэжэ Дондогой баабай ганирба.

—Тээд өөрөө харана бэшэ гүш, мүнөө хая газааһаа орожо ябахымни, — тиигээд, дэмышье шангархана гүб гэжэ, гэмээ сагааруулха ханаатай номгорон, аалиханаар:— Тэрэ яндан буруунуудтаа үбһэ үгэһөөр ябатарни, үнөөхил хүни

болошоно ха юм,— гэжэ нэмэбэ.

Эсэгэнь юумэ дуугарбагүй. Нээрээшье, эжнынь мүнөөл хая, өөрөөнь лэ тээ урдахана ороно ха юм.

«Һайндэрһөө гээгдэбэ ха юмбиди, ябаял түргэн», гэхэ гэхэн аад, эхэ эсэгэ хоёройнгоо сухалтайнууд янзатай байхада, Дондог зүрхэсэжэ халабагүй.

Дуушье ехэ гаралсанагүй. Эжнынь гал дээрэ сай табяад, зүүн ханада, стол шэрээ хоёрой хоорондо байдаг томо модон ханзаяа абяагүйхэн удална. Дондог бүтүүхэн дүтэлжэ, мүн лэ ханза тээшэ шагаалдаба: эжнынь сохом лэ һайндэрэйнгээ хубсаһануудые гаргахань ёһотой. Аһа шүрбэһэнэй, мүн бэшэшье, юунэйб даа, бусад үнэрнүүдһээ тад ондоо, гансал ханза сооһоо гутадаг онсо үнэр хамарынь сорьёбо. Дондог энэ үнэртэ тон дуратай хэн. Энэ үнэр гансал ханза нээхэдэл гутадаг. Харин ханзань үдэр бүри нээгдэдэггүй, хаа-яал ямар нэгэн онсо үдэрнүүдтэ тайлдаад бэшэ тээнь бага жэбэрэнги, томо хара суургаар хаб-яб суургалаатай байдаг. Эжнынь үнэхөөрөө һайндэрэйнгээ үмэдхэлнүүдые гаргаба. «Аһааш даа, одоол ябахамнай», — гэжэ болоходоо, Дондогой альгаа ташаха дураниинь хүрэбэ. Тиигээд: «Минин юу гаргагша ааб?» — гэжэ Дондогой улам улын ханза уруу шагаахадань, эжнынь:

— Байза, хүл доогуур бү орёолдо,— гэжэ этэрбэ. Дондог тэрэ ханза соо юунэйшье бие хүсэд мэдэдэггүй аад, ямаршье аргаар һаань, тэрээн уруу шагаахал гэжэ оролдодог хэн.

—Эжы,— гэжэ һүүлээрнь тэрэ эрхэлбэ.— Би һайндэртэ тэрэ баабайнгаа городһоо асарһан хара үмдэ үмдэхэб, зай гү?

—Шамшуу амитанай ямаршье юумээр ябаһые хэн тэндэ обёорхо нэм,— гэжэ эжнынь тообогүй.— Яба саашаа, энэ һүниин жабар соо тэрэ халимдар үмдөөр зуурахаа һанаа гүш?

Дондогой урманийнь огтолон хухаршаба.

«Хамаг үхибүүд — Бадма, Согто, Дэлэг — хуу гоёнхойнууд, хуу шэнэхэнүүд хубсаһаараа байха. Гансал би

урдахи үбдэгтөө түхэрээн хара, нюдэд мэтэ, хялааһатай ябахаб. Ямар бэ нэгэ аргаар энэ үмдыернь хуу хахалжархиһан байхаа яагаабиб, — гэжэ тэрэ бодоно.— Тиигээ һаа, мүнөө заатагүй тэрэ шэнэ үмдөө үмдэхэ байгаа ха юмбиб».

Дондог мүнөө һайндэрһээшье гээгдэхээ байһанаа мартажархиба. Бүхы бодолынь тэрэ үмдэндөө эзэлэгдэнхэй. Теэд эжнынь бэлээр зүбшөөхэ хэбэргүй. Байн зосоонь муу боло болоһоор, ямар нэгэн түглэгэр хара юумэн хоолойдонь зангиран тулашаба. Уйлаха дураниинь аргагүй хүрэнэ. Теэд уйлаха гэхэдэнь, юундэшьеб хоолойһоонь абьяан гаража үгэбэгүй. Гансал монсогор монсогор дуһалханууд пүлсэгэр хөөрэхэн хасарнууд уруунь мэлмэрэн, забдагүйгөөр дуһалба. Удааш хүсэлжэ ерээд, бархиршаба.

Зүгөөр эжнынь һэншье гэбэгүй. Мүнөөхил ханзаяа удалһан зандаа. Дондогой мүнөө энэ түрүүшынхией уйдажа байгаа бэшэ хада иимэрхүү юумэндэ дадангн байгаа гээбы даа. Гансал баабайнь өөрынгөө хэзээдэ ходо һөөлдэнги ябадаг хоолойгоор:

— Зай, яабаш даа баһа гэнтэ иихэдээ,— гэжэ хашарангыаршье һаа, зөөлэхэнөөр асууба.

Һугшахынгаа забһараар Дондог арай гэжэ:

— Үмдөө... — гэбэ.

— Дэжэд, үмэдхүүлэл даа саашань энээндэ тэрэ үмдыень. Хүбэнтэйшье үмдэн дээгүүрнь үмэдхүүлээ һааш, ябаха юм бэшэ гү?

Дондог уйлахаа болижо, шагнаархаба: «Эжнынь юун гэгшэ ааб?» Тиигээд дан гансата болишонхаар гэжэ ёһын тулада аалиханаар һугшарна.

Теэд эжнынь юумэ дуугарбагүй. Дондогой дахин лэ шангаар уйлашахаа забдажа байтар, эжнынь ханза сооһоо одоол тэрэ ялагарханууд шагтатай шэнэхэн хара сэмбэ үмдыень гаргажа шэрээ дээрэ табиба. «Баабаймни ямар һайн гээшэб», — гэжэ Дондог бодоно. Теэд мүнөө эжныньше балай тиимэ муу бэшэ шэнгээр һанаандань оробо.

Дондог хубсалаад байхдаа, тугаарай бархиржа байхан бишыхан нурсагар хүбүүн бэшэ, харин аяар хоёрдохидо нурадаг Бадмаһаашье дутахаар бэшэ, гансата ургашан мэтээр өөрөө өөртөө һанагдаба.

Бүри һайсахан орой болоһон хойно баабайнь, сагаан мориёо шаргада оруулжа, тэдэ булта Хажуу Булагай гүүртэ тээшэ дугшабад.

Дондогой гэртэхин Бэлшэр гэжэ газарта үнинһөө хойшо колхозой һубай мал хаража үбэлжэдэг байгаа. Хоёр тээхи хадануудһаань һолжорон буһан ойн мододой уулзадха бэлшэртэхи набтархан добуунай халзан майлын дүхэриг соо Сэдэнжабтанай набтагархан хара гэр, хашаа хорёонь бишыханшье һаа, элихэн толбоор харлан, холоһоо харагдагша һэн. Дондогой бүхы энээхэн таба һананиинь энэ гэр соо, энээхэн майлын ногоон дээрэ, саһан дээрэ үнгэрөө.

Дондог бүлхэгэр түхэреэн нюуртай. Эреэлтэрнь хайшаар абажархиһан үһэнэйн ургаха ёһотой газарһаа үлүү гарашагагүйн тулада магнайнёй тойруулжа, һахагарханууд шара үһэн орхигдожорхинхой. Мүн урда магнай дээрэхи һэмбэгэрхэн һамбайнь гүйжэ дэбхэрхэдэнь, юундэшьеб бабана тэхын үргэн дорохи һахалханиие һануулан, энеэдэтэйгээр һабхалзадаг.

Анхандаа, эсэгын ганса үри байхдаа, Дондог эрхэшье, ямбатайшье юм һэн, харин мүнөө энэ бишыхан Хандын түрэхөөр тэрэ ахай хүн боложо, хойшоо гарашоо. Тэрэниие мүнөө эжыньшье, баабайньшье эрхэлүүлхээ болижо, ехэ хүндэ хандаһан мэтээр хандадаг болошоо. Тэрэ мүнөө миин уйлажа гү, али наадажа үдэрөө үнгэргэдэггүй, мүн лэ ажалтай болонхой: эжы баабай хоёройнгоо малдаа гарахада, дүү басагаяа абадаг, һамааруулдаг болоо. Тээсгэн түрүүлэгшэ ерэхэдээ, Дондогой тархиие эльбэсэгээжэ байгаад, эсэгэдэнь:

— Сэдэнжаб, ёһоорхон лэ туһалагшатай боложо байнаш даа. Удахагүй энээхэн хүбүүнш шиниингээ үбһыеш шэрэжэрхидэг болоод байхал,— гэхэдэнь, эсэгэнь:

— Үгы, юу хэлээ гээшэбта, энэтнай мүнөөшье айхабтар

туһа хэдэг бэд даа. Манайнгаа ажалдаа гарашахада, гэр соогоо энэмнайл аха заха үлэнэ гээшэл. Ямар энээнгүй һаа, Дэждэ бидэ хоёр хүлһөө бууха һаабзабди,— гээ һэн.

Дондог энэ хөөрэлдэхыень дуулажа байһан аад, түрүүлэгшэ баабай хоёртоо магтуулһандаа ехэтэ омогорхоо бэлэй. Тэрээнһээ хойшо Дондог балай хии талаар уйлахаашье болишоо. Иимэ туһатай, иимэ бүдүүн хүн шахуу болоһон аад, эшхэбтэр ха юм. Тиигэбэшье эжынгээ Хандаяа эрхэлүүлхэ ямбалхадань, бүтүүхэн зосоогоо атаархан, дүү басагандaa дураниинь гутагша бэлэй. Энэшье теэд үшөө бараг, тэсэжэ боломоор. Харин тэрэнэй бархиршооһаань — мүнөө одоотэсээд үзэл даа. Яашье һаатуулхагүйш. Хэды дахин Дондог энэ Хандын түлөө зэмэлүүлээ гээшэб. Хэды дахин магнай уруунь няһалжархиха дураниинь хүрэгшэ һэм. Теэд яахабши даа, муу һайншье һаа, дүүшни ха юм. Баһал хайратай. Теэд Дондог гомдоношье бэшэ даа, үнгэрһэн юумэ үнгэрөө, харин мүнөө — һайндэр, хамаг юумэн хуу һайн: эжыньшье, баабайньшье — һайнууд. Дондогойшье зосоо һайн. Үнгэрхэдөө, бишыхан Хандашье бархирнагүй, бүхөөр унташанхай.

... Харанхы. Жабартай. Сагаан морининь хүндөөр ухилан дабшана. Хүлөө татаха бүхэндэнь, гэдэһэн соонь юуншьеб хал-хол гэжэ абяа гарана. Шаргань хаа-яа харгын далангуудта иишэ тишээ һэжэгдэн халтиржа, энэ хүниин шэмээгүйдэ нэгэ жэгдэ хашартай янзаар шааяна. Дондог шаргынгаа эгээн урдань нэхы хонин даха соо орёолтотой һууна. Хүдэлхэшье аргагүй. Зүгөөр дулаахан. Захынь бодхоожорхиһон дахын бишыхан забһараар харгын баруун хажуугаар жэрын ханатаһан лүнхэн хара ойн бишыхан шэгшэг харагдана. «Энэ ойн оёрто мүнөө гансаараа ябаа һаа»— гэһэн бодол юундэшьеб тэрэнэй досоо оробо. Тиигэжэ һанахадаа — айдаханиинь хүрэжэ жэдын, эзэлүүдгүй нюдээз аниба.

һанаандань Хажуу Булагай үхибүүд ороно. Бадма, Согто, Дэлэг... Хайшан -гэжэ байжа, ямар гоёор мүнөө эдэ наадаха ааб?! Дондог тэдээндэ элдэб үнгын һонин юумэ

хөөрэжэ гайхуулха, гэлылгэхэ байха. Тээд юу хөөрэлтэйб? Һанаандань балай таатай зохид юумэ бэлээр орожо үгэбэгүй. Юу хөөрэлтэйб, байза, байза. Тээсгэн хада Хорёошо Нянгар хоёрынь малдань ороһон нэгэ шонотой носолдоод, һүүлдэ баабайтайнь хамһажа байжа, арай гэжэ алаа һэн. Тээд Дондог алахыеньшье хараагүй, баабайнгаал хөөрэнһөө мэдэхэ болонхой. Миин харааб гэхэньшье эшхэбтэр, харин хамһалсажа алалсааб гээ һаань, үнэншэхэгүйл. Байза... Гэнтэ тархидань сахилгаан мэтэ гэрэлтэ бодол ялагас гэжэ орошобо. «Һанааб, һанааб, бүри үни хада, саһанай үшөө ороодүй байхада, зүүн тооромһоо Хорёошонь нэгэ ондатра баряа хамнай. Одоол һанаа. Дондогшье бэшэ ааб даа, харин нохойнь баряа, тээд өөрэгүй, һүүлдэнь, гэрэйнгээ газаа асарһан хойнонь, Дондог лэ сохижо алаа ха юм. Өөрөөшье баряаб гэхэдээ болоно ааб даа. Барилсаашье шахуу гээшэ ха юм. Үшөө тиихэдэ баабайнь: «Харыц, ёһото ан бариба ха юмши»,— гээ һэн. Тиигээд һүүлээрнь тархиень эльбэжэ, ехэ болоходош буу, үнэхөөр буу абажа үгэхэб гээ һэмнэй. Ох, ямараар тэдэ гайхаха, атаархаха ааб!»

Дулаахан даха соогоо Дондогой мүн лэ дулаахан бодолнуудтаа дашууран арайл һажашоогүйхэн ябахадань, гэнтэ хаанашьеб нохойнууд хусалдаба. Харанхышье һаань, Дондог Хажуу Булаг хүрэжэ ерэнһэнэ тухайлан ойлгобо.

Хажуу Булаг Бэлшэрһээ ехэшье холо бэшэ һэн. Эндэ һаамхай үнээдэй гүүртын таба зургаан үрхэтэ айл һуудаг һэн. Эндэ алаабхишье, олон үхибүүдшье бии. Ехэ хүхюун газар, Бэлшэртэй жэшэхээршье бэшэ,— центр шахуу. Гансаараа шахуу өөдөө болоһон Дондог эндэхи үхибүүдээр наадаха гээшые тон ехэ жаргал мэтэ һанадаг. Яажашье һаань, аргын лэ болоо һаа, эндэ ерэхэ гэжэ хүсэдэг һэн.

Захын гэрэй үүдэн нээгдэжэ, тэбхэр сагаан гэрэл гэр сооһоо мулттаран, хэрэлсы, саһан дээгүүр хухаран унашаба. Газаашаа шагаһан ямаршьеб һамганай дүрсэ:

— Аа, Сэдэнжабтамнай ерээл! — гэжэ шангаар «пяд» гэжэрхёод, үүдээ хаажархиба. Энэ Сэрэнэй эжы ха юм гэжэ

Дондог тухайлба.

Гэр соо халуун, уйтан. Ханада үлгөөтэй лаампын гэрэл тамхинай үдхэн хүхэ утаан, боложо байхан эдээнэй уурал соогуур хүлэмхээр бүрынэ. Пеэшэнэй баруун талаар зэргэлүүлжэ табиһан ута стол. Дээрэнь хэдэн шэлтэй архи, эдээ хоол. Һая болоһон мяха шүлэнһөө амтатайхан уурал һабана. Столой саагуур арбаад шахуу зон: зургаа долоон эхэнэрнүүд, дүрбэн эрэшүүл. Дондогой баабайтай баруун гараарнь зэргэлжэ һууһан барьягар томо, айдаһаа хүрэхөөр һахалтай Гэндэн баабай гэдэг юушьеб забда залигүй, гараараа зангажа байгаад, хажуугаараа һуугшадта хөөрэнэ. Байд гээд лэ тэдэ зон гэнтэ дарья табилдан шанга шангаар энеэлдэнэ. Тиихэдэнь Гэндэн баабай ехэл зохидшоһон янзатай, бултанай нюур нэгэ нэгээр аярхан харана. Бултанаар хамта энеэлдэнэгүй, зүгөөр өөрынгөө энеэдэ бүтүү хара һахал соогоо нюужархёод һууһан мэтэ һанагдана.

Зоной энеэдэн улам улам шанга эмхигүй болоно. Гэндэн баабайнгаа хөөрөөшье шагнахаа болижо, булта нэгэ зэргэ дуугаралсана. Хэнэй юуншье гэхэниинь ойлгогдоногүй, гансал нэгэ жэгдэ үдхэн дүнгинөөн гэр соогуур дүүрэнэ. Нэгэ хэды болоод, энэ дүүеэ гэнтэ хэнэйшьеб нариихан шарья хоолой хурса хутагаар зүһэжэрхихэн мэтэ хаха зуран, хонгёо огсом дуунай аялга гансаардаашье һаа, бэшэ абяае бултыень даран, гансата дээшээ дэгдэшэнэ.

Үхибүүд тугаарһаа хойшо наадажа садаад, мүнөө өөһэд дундаа баһал хүхилдэн, углууда байһан үхэг, шэрээ, стулнууд дээгүүр табяатай мяха, шүлэ үрдилгэжэ байжа эдижэ байтараа, гэнтэ булта һэр мэр гэлдэн, ехэшүүлэй дуулахые шагнаархабад.

Тэрэ эхэнэрэй эхилээшэ дууе мүнөө булта дахан, гэр дорьбооно. Эрэшүүл хүндөөр, дороһоо абан, бүдэхир бүдүүгээр дуулана. Эхэнэрнүүдэй хоолой улам улам дээшээ хөөрэн, энэ һуугааша зоной тархи дээгүүр солбон хүнгэхэнөөр элин жэргэнэ.

Дондог һэмээхэн дүтэлжэ, столой хажуудахи шэрээ

дээрэ гараад, тугаар һаяхана аажам намдуу, нэгэ үгэ хэлэжэрхёод, нүгөө үгынь хэлэтэрээ нэгэ гааһа шахуу тамхи һородог зоной мүнөө үхибүүдһээшье дороор шахуу шашалдахыень гайхан, һонирхон адуулна. Хажуудань дүтэшг баабайнь архиин охинһоо һүлэмхи һула, бодигоосогүй болошоһон нюдөөрөө урдаа байһан аяга уруугаа гэтэшэнхэй хүдэлэнгүй һууна. Хаа-яа хүндөөр нюдөө аняад, һөөргэнь нээхэдэнь, нидхэгүй магнайнь өөдөө хөөрэжэ, уршалаанууд болон сугларна. Тиихэдэнь нюурынь хуушаржа ангашаһан, уршышаһан бүд мэтээр үзэгдэнэ.

Харин эжынь нюурһаа хүжюун жаргалай мийһэрээн һаланагүй. Ямаршьеб, юрын, Дондогой һурашаһан, ехэнхидээ шэрүүн, үнгэрхэдөө сухалтай шахуу нюдэнһөө тон ондоо, уһатанги ялагар нюдөөр хүнүүдэй тархи дээгүүр тон холын, энэ гэр соо үзэгдөөгүй юушьеб шөртэһэн шэнги. Хоолойһоонь уянгата дэлгэр буряад дуунай аялганууд таһалгаряагүйгөөр гаража, ямаршьеб шэнгэхэн гуниг жаргал хоёр тэрэ аялга соонь ойлгогдошогүйгөөр худхалдан угалзатажа, энэ уйтан гэр соо бэшэ, харин захагүй үргэн намжаа тала дээгүүр, тэрэ нарата огторгойн сэгээн хүхэ үндэрөөр элиһэн шубуун мэтэ улам бүри дээшээ хөөрэн жэргэнэ. Дондог эжыгээ танинагүй шахуу. Энэ гоё хара хүүртиг дээгүүр сагаан самсын заха гаргаһан, жаргал баярһаа гэрэлтэн мийһэрһэн, иимэ һайзгай, зөөлөхэн нюдэтэй энэ эхэнэр үнэхөөрөө Дондогой эжы гээшэ гү? Дондогой эжы ходол нэгэ парпагар, хирэтэй хүбэнтэй хүүртигтэй, шэрүүн нюдэтэй түргэн шанга эхэнэр һэмнэй. Теэд үнэн даа: энэшье тэрэшье эхэнэрынь Дондогой эжы Дэжэд ха юм.

Бүгшэм халуунһаа, энэ олон хүнэй дуу шуунһаа, архи эдээнэй уурал охинһоо Дондогой тархи эрьенэ, дүүенэ. Нюдэниинь бөөһэтэжэ, хамаг юумэн бүрүүлтэн харагдана. Тугаарай үхибүүдээр гүйлдэжэ эсэшэһэн бэень амаран тэниинэ.

Гэнтэ мэдэхэдээ, Дондог унташаһан байба... Нэгэ һэрихэдээ хээрэ ябаба. Мүнөө һара гаранхай, зэнхэгэр огторгойн оёорһоо мүнгэн толоёо адхана. Сагаан

моринииньшье энэ мүнгэн талын мүнгэн туяа соо мүнгэн мэтээр ханагдаба. Үргээнһөө хүсэд сэлмээгүй ойндонь шаргань харсаганаа түргөөр харгы дээгүүр нийдэнэ хэбэртэй. Тиигээд шаргын нэгэ жэгдэ шааяан доро үлгйдүүлэн, дулаахан дахынгаа ольһондо дууран, дахин унташаба.

Бэлшэрээ ерэжэ, эсэгынгээ үргэжэ гэртээ оруулхаданьшье, эжынгээ хубсаһыеньшье тайлахадань һэрибэгүй. Һүниндөө бишыхан Дондогой тархи соогуур элдэб үнгын ойлгогдошогүй һиимэгэр зүүдэнүүд һэлгэнэ.

«Хажуу Булагай үхибүүдээр зүүн тоором дээрэ ондатра агнана хэбэртэй. Арадань ялагар хара түмэр аматай буу, Бадма, Согтонууд хойноһоонь даханхай. Ирзагар шүдэтэй, томо томо уга һахалнуудаа хүдэлгэнэн ондатранууд эндэ тэндэнэнь гүйлдөөд лэ тарана, Дондог байра дээрэнэ тэдэниие буудаад лэ унагаана...»

Үргээн соогоо Дондог иираглана. Хаа-яа бүлсэгэрхэн улаан урал дээгүүрнь жаргалта мийһэлзээн үлэ мэдэг долгилоод, хайшаашьеб үгы болон урдашана. «... Хаанаһаашьеб гэнтэ эжынь бии болон, зөөлөхэн гараараа тархиинь энхэрэн эльбэнэ. Юушьеб шэхэндэнь уриханаар шэбэнэн...»

Дондог һэришэбэ. Тиихэдэнь эжынь:

— Дондог, өө Дондог, бодо! Басагаа аба, — гэжэ байгаад татажа байба.

Үшөө харанхы шахуу. Хандань шашхана. Дондогой нойрмоглоод, дахин унташахаа ханахада, эжынь сухалтайгаар:

— Бодо гэхые дууланагүй гүш! — гэжэ бадашаба. «Мүнөө бодоогүй һаам, альгадаха байха», — гэжэ шэбшээд, Дондог һуга харайжа бодошобо.

— Түргэн хубсала! — гээд, эжынь малдаа гарашаба.

Дондогой үмдөө үмдэхэ гэхэдэнь, хара үмдэниинь хажуудань үгы байба. Досоонь гансата муудаадхиба. Дурата дурагүй үнөөхил халаһатай үмдөө үмдэжэ, басаганайнгаа хажууда ошобо. Хандань бархираад

halanaгүй. Дондог түрүүшээр ехэ оролдосотойгоор хүдэлгэжэ байтараа, гэнтэ дураниинь гутажа, үлгыень иишэ тишэнь хэнжэгэ ханжага гүүлэбэ. Хамаг юумэн хуу энэ Хандаһаа гэжэ бодоно.

Досоонь үсэгэлдэр хараһан эжынь урихан налагай, хухюун залуу нюур элихэн үзэгдэнэ. Тиигээд тугаарай хэрюулжэ ядаад, бадашажа байһан эжынь нюур ханаандань ороно. Үнөөхил нарпагар хирэтэй хүүртигээ үмдэнхэй...

Дондогой досоо гансахан лэ бодол амар заяа үзүүлэнгүй эрьелдэнэ:

— Хэзээ үшөө хайндэр болохо гээшэб?!